

Oponentský posudok k žiadosti doc. PhDr. Antona Eliáša, CSc. o vymenovanie za profesora

Výskumnou doménou A. Eliáša je ruská literatúra 19. storočia, osobitne poézia a v rámci nej jej romantická línia. Popri tom sa venuje aj inej problematike, osobitne otázkam prekladu ruskej klasickej poézie a prózy. V rámci skúmania romantickej línie ruskej poézie 19. storočia sa vyníma jeho syntetizujúca monografia *Demiurg či reptajúca trstina? Lyrický subjekt v ruskej romantickej, postromantickej a neoromantickej poézii* (2008). Charakterizuje ju teoretická a literárnohistorická erudícia, využívanie a rozvíjanie produktívnych podnetov slovenskej, českej a ruskej literárnej vedy, seriózne moderné štruktúrne, v zásade neoštrukturalistické chápanie literárneho diela a jeho literárnovednej reflexie a modelovanie vychádzajúce z analyticko-interpretáčnych prienikov do textu. Eliášovo bádanie vyúsťuje do historickej poetiky, ktorú chápem ako vyšší level literárnej vedy. V popredí jeho výskumného záujmu je charakter a premeny lyrického subjektu v poézii Vasilija Andrejeviča Žukovského, Kondratija Fiodoroviča Rylejeva, Alexandra Sergeveviča Puškina, Michaila Jurieviča Lermontova, Fiodora Ivanoviča Ťutčeva a Konstantina Dmitrijeviča Baľmonta. Modelovanie lyrického subjektu, rozkrývanie jeho variantov a úsilie o vyznačenie invariantu (ktorý Eliáš pomenúva lyrický hrdina) dosahuje najmä prostredníctvom skúmania konkretizácií času a priestoru. Pokiaľ ide o temporálnosť, pracuje najmä s termínmi personálny, prírodný a historický čas. V reflektovaní priestoru v literárnom diele vychádza predovšetkým z Lotmanovej binárnej koncepcie. V tomto smere bádateľ postupuje metodologicky konzekventne. V niektorých prípadoch si podoba času a priestoru v poézii žiada aj filozofické ozrejmienie. Kladne prijímam, že k abstraktným modelom či typológii sa bádateľ dopracúva vždy od konkrétnych básní či dôležitých úryvkov z nich, ktoré analyzuje a interpretuje. Skúmateľ pritom neostáva iba pri tematicko-sémantickom tvarovaní poézie, do rozboru zapája aj iné štruktúrne roviny, niekedy aj rovinu zvukového tvarovania, pričom je objavný a vyjadruje sa presne (musím to pripomenúť vzhľadom na verzologické deficity v súčasnom písaní o poézii). Súčasťou textu sú aj rozličné iné zistenia o poézii jednotlivých básnikov a o ruskej poézii 19. storočia i období moderny. Eliáš sa vcelku presvedčivo vyrovnal s celým radom náročných problémov, skúmateľským úsilím o ich zvládnutie nezastiera zložitosť i protirečivosť problematiky. V súvislosti s Baľmontovým lyrickým subjektom s mnohými tvármi, i axiologicky protikladnými, vyvstáva otázka, či je vôbec možné jeho „kompaktné“ uchopenie, hoci na väčších plochách zbierky či zbierok. Riešenie, že ide o prejavy „vágneho“, „tápavého“ subjektu sa mi zdá prijateľné (s. 93 – 94). Neeliminuje to však vnímateľský

problém, lebo čitateľ percipuje skôr samostatnú báseň ako celok zbierky či zbierok, niektorú báseň prijme, niektorú odmietne. Baľmontov lyrický subjekt je pre nás zaujímavý aj tým, že tento básnik je v tomto smere predchodcom modernej poetky Mariny Cvetajevovej a azda aj iných čiastočne nonkonformných ruských básnikov.

Kladne prijímam premýšľavý ráz práce. Synekdochicky ho môžem demonštrovať napr. na autorovom zistení o Ťutčevovej alegórii, že básnik „prehĺbením konotatívnosti a asociatívnosti narúša jej transparentnosť a sémantickú jednoznačnosť!“ (s. 82). Vnímam to ako ďalší doklad, že dobrý básnik má moc alegóriu premieňať na symbol.

Z hľadiska slovenskej recepcie ruskej poézie zaznamenal v prípade Puškina a Lermontova preklad predstih pred literárnovednou reflexiou, v prípade Ťutčeva a Baľmonta vďaka A. Eliášovi zaznamenávame predstih literárnovednej reflexie, ktorá má navyše takú povahu, že prekladateľ ju vníma aj ako inšpiráciu.

Diskusiu by si žiadal termín lyrický hrdina, ktorý sa pôvodne chápal ako synonymum termínu lyrický subjekt, a dnes je na ústupe podobne ako termín hrdina v epike. Niektorí lyrického hrdinu chápu ako druh lyrického subjektu, s ktorým sa spája aj „sujetová charakteristika“ (L. J. Ginzburgová), alebo ktorý jednoducho prináša aj „obraz“ subjektu (Š. Vlašín).

Fundovaná vývinová typologizácia lyrického subjektu romantickej línie ruskej poézie 19. storočia a začiatku 20. sa núka na porovnanie s charakterom lyrického subjektu v poézii 20. storočia. Kraskov symbolizmus priniesol metonymicko-symbolické vyjadrenie lyrického subjektu, metonymické vyjadrenie lyrického subjektu nachádzame v poézii Borisa Pasternaka, T. S. Eliot v Pustatine prišiel s radikálnym deromantizujúcim odosobením, subjekt sa vyjadruje najmä prostredníctvom postáv z kultúrnej histórie, atď. Toto všetko sú výzvy na ďalšie uvažovanie.

V rámci slovenskej literárnovednej rusistiky patrí Eliášova práca o lyrickom subjekte v romantickej línii ruskej poézie vďaka teoretickým parametrom a analyticko-interpretáčnemu ponoru k nemnohým dôležitým prácam o ruskej poézii.

Inú žánrovú polohu literárnohistorickej reflexie ruskej literatúry, na ktorej sa podieľal aj A. Eliáš, predstavuje *Slovník ruskej literatúry 11. – 20. storočia* (2007). V recenzii som ho nazval živou syntézou ruskej literatúry. Podľa Iva Pospíšila sa dielo vyznačuje „šírkou materiálu, ktorý presahuje rad podobne koncipovaných slovníkov vzniknutých v európskom priestore“ (uverejnený úryvok z posudku). Heslá o najvýznamnejších spisovateľoch majú charakter kratších portrétových štúdií. A. Eliáš je spoluautorom úvodnej štúdie a autorom radu hesiel o spisovateľoch 19. storočia. Slová, ktoré som napísal o tomto slovníku, sa

vzťahujú aj na jeho príspevok v ňom: „Takýto typ slovníka má väčšiu výpovednú hodnotu ako dejiny literatúry, ktoré sú nevyhnutne konštruktom. Literatúra sa zakladá na individuálnych úsiliach a slovník je vhodnou (i spravodlivejšou) formou jej prezentácie. Nakoniec, zaradenie autorovej tvorby do literárnohistorického kontextu a rozličné odkazy naň v autorských heslách nechýbajú a úvod knihy prináša náčrt dejín ruskej literatúry a jej záver tvoria vecné heslá. / Slovník možno čítať aj ako osobitý encyklopedický román prezentujúci množstvo jedinečných ľudských príbehov ruských spisovateľov, ich život a tvorivé úsilia a zakladajúci sa na využití voľného prirad'ovacieho skladobného princípu s parciálnymi referenciami rozličného druhu, s rámcovaním textami inej povahy a na uplatnení biografického, literárnovedného a bibliografického diskurzu“.

Tretím literárnohistorickým žánrom, ktorému sa A. Eliáš venuje, sú dejiny literatúry. Je vedúcim autorského kolektívu a spoluautorom knihy *Ruská literatúra 18. – 21. storočia* (2013), kde má *Predslov* a v rámci časti *Ruská literatúra 19. storočia* kapitoly *Turbulentné štvrtoročie (1801 – 1825)* a *Rusko v časoch Mikuláša I. (1825 – 1855)*. Ide o prvé slovenské dejiny ruskej literatúry. Autor komplementarizuje svoje uvažovanie o dôležitom úseku ruskej klasickej literatúry modelovaním jej vývinového procesu. Predstavuje sa spoľahlivou zorientovanosťou v ruských dejinách a širším rozhl'adom, poznaním literárneho života tých čias a pestovaných literárnych druhov a žánrov, poézie, prózy a drámy. V kapitolách nechýbajú stručné referencie o slovenskej recepcii ruskej literatúry. Bádateľ produktívne rozvíja svoj doterajší výskum vrátane záujmu o poetiku. Texty sú obsažné, majú veľmi dobrú odbornú úroveň, v knihe patria k najlepším.

A. Eliáš sa sporadicky vyslovuje aj k inej literárnej problematike. Pokiaľ ide o reflexiu slovenského prekladu ruskej literatúry, žiada sa vyzdvihnúť jeho podstatné zistenia o novších prekladoch Lermontovovej poézie a doterajších prekladoch Puškinovho *Eugena Onegina* s dôrazom na najnovší preklad.

A. Eliáš plne spĺňa kvalitatívne a kvantitatívne ukazovatele potrebné na inauguračné konanie. Odporúčam, aby mu po jeho úspešnom priebehu bol udelený titul profesor v odbore slovenské jazyky a literatúry.

Bratislava 3. 1. 2015.

prof. PhDr. Ján Zambor, CSc.

Filozofická fakulta UK